

Hi ha moltes formes de ser parent i d'enfocar les relacions entre els parents. Per definir-les i identi-car-les, els individus d'una societat recorren a una sèrie de noms i termes que permeten classificar als parents en categories i ordenar les seves relacions. En aquest sentit, les formes de família i de filiació es combinen per constituir categories de paraules mitjançant les quals l'individu pot reconèixer els agrupaments significatius de l'estructura social en la que ha nascut (Leach, 1958:143). Per a l'Antropologia, l'estudi de les formes de nominació ha estat un dels seus temes centrals, donant lloc a apassionades i abstractes polèmiques a l'entorn de la seva significació. A Europa, els estudis etnològics sobre les formes de nominació i denominació s'han interessat sobre tot per la forma d'utilització d'aquests noms, les situacions en que apareixen, i les funcions que adopten segons les circumstàncies en que són utilitzats. A partir de l'anàlisi de la nomenclatura, dels termes d'apel·lació i formes d'adreçar-s'hi és possible distingir la conceptualització que se'n fa dels parents i com se'ls classifica dins d'una xarxa jeràrquica en la que, a partir de la denominació, es poden reconèixer els drets i deures assignats a cada parent, les relacions socials efectives, les interaccions mútues i els seus comportaments.

En aquest article analitzarem les característiques del sistema de nominació emprat a la població de Gratallops, al Priorat. En el sistema de nominació emprat en aquesta població¹, com en tot el sistema europeu de nominació, podem observar diversos elements que configuren la identitat personal i familiar: 1) el **nom de la casa**, utilitzat només de forma oral, per situar a cada individu

com a membre d'un grup domèstic, amb un comportament i una ideologia que ens recorda —com assenyala Iszaevich (1981)— «la consciència del lloc de la casa en l'ordre jeràrquic del poble»; 2) el **nom propi**, expressió de l'individualisme i d'una certa jerarquizació familiar; 3) el **cognom**, imatge de la comunitat en moviment i expressió legal de la legitimitat i continuïtat familiar; 4) la **terminologia** (o forma de nominació dels parents), finalment, expressa els significats afectius i les relacions de reciprocitat, amb un sistema d'actituds associades a cada denominació.

ELS NOMS DE LES CASES

El nom de la casa (identificat al Priorat com a Cal, contracció de «casa del») es refereix sobre tot a les persones que habiten en un grup domèstic, i per extensió a la casa que ocupen, però no té unes connotacions geogràfiques, com ho té en les zones de masies (on s'utilitza més la forma Can contracció de Casa d'en...).

Els noms de les cases són un mecanisme per a distingir i identificar la pertinença dels individus a un grup domèstic, en un context en el qual hi ha una considerable duplicació dels noms formals (noms propis i cognoms), a la vegada que permeten ordenar les relacions socials classificant a cada individu en una posició socioeconòmica coneguda per tots els membres a través del reconeixement de cada casa identificada pel seu nom. Molt poques vegades el trobem escrit, ni en documents públics ni familiars. Per això, molts noms són difícils d'identificar quant a la seva significació, i s'aparten del tot de les paraules conegudes o de la seva correcta gramàtica. A més, el nom de la casa es caracteritza perquè l'han donat els altres.

Com indicàvem, la funció del nom de les cases és doble: evitar les confusions dels cognoms i —sobre tot— indicar la presència del grup domèstic a la casa i la seva inserció en l'espai social. Sembla

satisfer una exigència de definició de grups de parents segons la seva residència (Severi, 1980:115; Iszaevich, 1981) però alhora el nom serveix per evitar les confusions creades per una elevada homonímia. La gran difusió d'alguns cognoms i la seva repetició els fa ineficaços, com constata Navarro a Mecina (1977:112), tant per distingir a les persones individualment com per agrupar un cert nombre de grups domèstics units per relacions de parentiu. A més, aquests noms situen a cadascú dins la jerarquia de la propietat. Alguns noms de les cases es repeteixen durant segles, de manera que la reivindicació d'una antiguitat més gran constitueix un element de prestigi, al costat de noms que tenen una menor antiguitat. Com es formen aquests noms resulta difícil d'establir.

Dels 124 noms recollits sobre les cases de Gratallops, un terç (37) semblen derivar d'atributs personals, un altre terç (34) de noms propis i la resta de noms, de punts geogràfics, noms d'oficis i d'animals (quadre 1). Els derivats d'atributs personals (de condicions particulars dels individus o de característiques de la casa) subsisteixen tot i que es perdi la seva significació amb el pas dels anys. Qui més qui menys, tothom de la pròpia família coneix alguna interpretació del nom de la seva casa i del seu origen, però la majoria d'aquestes explicacions són poc creïbles. Alguns semblen una formació etimològica clara (Cal Xicolí, Cal Salterí, Cal l'Homedí, Cal Pulida), mentre que d'altres són difícilment identificables (Cal Mallenga, Cal Xepot, Cal Tost) o conserven la forma lexical i fonològica de la paraula inicial (Ca l'Alemanya, Ca l'Estel, Cal Sort).

D'entre els procedents de noms propis, la majoria d'ells (30) s'han format a partir de noms masculins, i només 10 de femenins. Tot i que el nom de la casa sobreviu encara que no ja no existeixi la persona que li ha donat origen, aquests noms semblen haver tingut una vigència generalment més curta que els altres. Caldria destacar, també, l'existència

¹ L'anàlisi es fonamenta en informació oral (recollida el 1984-1988) i documental (Roigé, 1988). La documentació emprada comprèn documentació diversa, com les Llibretes de Compliment Pasqual, censos i padrons i Registres de Baptismes (Arxiu Municipal de Gratallops. Arxiu Parroquial de Gratallops. Arxiu Diocesà de Tarragona): El meu agraïment a Jaume Sabatè pel seu suport i ajuda.

Quadre 1. Alguns noms de les cases de Gratallops

Cal Conill, Cal Merla, Cal Rebany, Cal Mallenga, Ca l'Arany, Cal Mestre, Cal Baster, Cal Correu, Ca l'Herrero, Cal Marxant, Cal Serraller, Ca l'Apotecari, Cal Metge, Cal Teixidor, Cal Teler, Cal Pastisser, Cal Pastelero, Cal Canyisser, Ca la Botera, Ca la Cinta Pietat, Ca la Cinta del Rebany, Cal Julio, Cal Francisquet, Cal Jaume de l'Eulàlia, Cal Jaumet Forner, Ca l'Anton, Cal Mateu, Cal Baptiste Porrera, Cal Martinet, Cal Ximet, Ca la Pietat, Ca l'Enriqueta, Ca l'Escolàstica, Ca la Palmira, Cal Remigio, Cal Mingo, Cal Baldomero, Cal Pere Maco, Cal Cristòfol, Cal Cecilio, Cal Gregori, Cal Jaume El Pelip, Ca la Mònica, Ca l'Oleguer, Cal Ricardo, Cal Roc, Cal Rufino, Ca l'Emilio, Ca l'Eu làlia, Cal Joan de l Mas, Ca la Salut, Cal Senyor Andreu, Cal Joan del Mas, Cal Domènec, Cal Guiamet, Cal Piqué, Cal Jover, Cal Vilella, Cal Saura, Cal Molina, Cal Mestre Piqué, Cal Ros, Cal Pinyol del Lloar, Cal Pellicer, Cal Valls, Cal Grau, Cal Guiu, Cal Grauet, Cal Mestre, Cal Xicolí, Ca l'Alemanya, Cal Pulida, Cal Xepot, Cal Morjo, Cal Salteri, Cal Batlet, Ca l'Estel, Cal Pixeres, Cal Volant, Cal Plorades, Ca l'Homedí, Cal Sort, Cal Pelat, Cal Genot, Cal Tost, Cal Raton, Cal Gepet, Cal Pisto les, Cal Ratat, Ca la Manyà, Cal Godo, Cal Salut, Ca Bistet, Cal Tort, Cal Mànic, Cal Ratat, Cal Sord, Cal Xota, Cal Xubit, Cal Bistet, Cal Xafat, Ca la Veva, Cal Mingo, Cal Portal, Cal Pouet Mateu.

FONT: Informació oral, J. Sabaté (1986) i A. González (1985).

d'alguns noms complexos, procedents de divisions d'aquella casa, quan convé precisar més en la definició (Ca la Cinta Pietat, Cal Jaumet de l'Eulàlia, Cal Jaumet Forner, Cal Baptiste Porrera). D'altra banda, alguns es presenten en forma diminutiva (Cal Jaumet, Cal Martinet, Cal Ximet) i alguns en la seva forma castellana (Cal Julio, Cal Remigio, Cal Baldomero). L'originalitat del nom, doncs, contribuiria a l'èxit o fixació d'un nom de la casa.

La utilització del cognom familiar com a nom de la casa, en canvi, és menys habitual. En aquests casos, la utilització del cognom suposa una valoració social de la continuïtat genealògica. Semblen haver estat les cases amb major propietat les que han mantingut el cognom com a nom de la casa. En aquests casos, el cognom actuava com a element de prestigi no només per a les persones d'aquell grup domèstic, sinó també les persones procedents d'aquell grup i que porten el mateix cognom, mantenint un parentiu llunyà reconegut. Junt amb aquests, trobem alguns grups domèstics amb cognoms d'origen castellà (Cal Molina, Cal Garcia), en que l'adopció del cognom seria la conseqüència de la seva originalitat dins del poble.

L'origen dels noms formats a partir de noms d'oficis és clar, i pot coincidir amb l'activitat professional d'un dels seus membres. Tanmateix la relació no sempre és directa i, de fet subsisteixen els noms d'alguns oficis desapareguts des de fa anys al poble o d'aquella casa (Ca l'Apotecari, Cal Metge, Cal Teixidor, Cal Teler). Significativament, el llenguatge tendeix a idear noves formes per evitar duplicacions i assignar així classificacions sense confusions.

No hem trobat més que dos noms de les cases que facin referència a la procedència geogràfica o a la situació de la casa. És sobre tot el grup domèstic el que conserva i transmet el seu propi nom i no la casa. Com assenyala Juliano (1984:72), «el grup domèstic dóna nom a la casa i no a l'inversa». Si alguna família ha marxat del poble continuarà sent coneguda amb el mateix nom, i si una família no originària del poble compra una casa, aquesta no serà coneguda en principi amb el nom anterior. Els del poble identifiquen aquella casa com «la casa del costat de Cal», o fins i tot com a «la casa on abans hi vivien els de Cal...».

Aquesta identificació amb el grup domèstic fa que, sovint, la transmissió del nom no hagi seguit la línia patrilínea. De fet, més que una línia genealògica rígida –com el cog-nom–, el renom segueix la línia patrimonial. Si un patrimoni familiar es parteix, el renom es quedarà amb que quedi a viure a la mateixa casa, mentre la resta dels germans adoptaran el cognom d'on vagin, un de nou o desdoblaran l'anterior. En definitiva, la funcionalitat del nom de la casa es refereix tant a senyalar la continuïtat de la propietat com a procurar un sistema que assegurí la identificació dels individus com a formant part d'un mateix grup domèstic. Juliano (1984:76-77), en contra de l'opinió d'Iszaevich (1981) assenyala que els noms de la casa es limiten a marcar la pertinença de cada individu a un grup, però que són semànticament neutres, pel que no tenen un contingut asimètric o de diferenciació social.

EL NOM PROPÍ

El nom propi («el nom»), com les altres denominacions, té una funció assimiladora i distintiva, funciona com un veritable «marcador familiar» (Zonabend, 1980:12). Donat al nen nou nascut pels seus pares, la seva elecció no es fa absolutament a l'atzar, sinó que expressa un missatge d'ordre familiar o social. Si la transmissió del cognom té una identificació legal de filiació i la del renom té relació amb la transmissió de l'herència, el nom dota d'una personalitat individual a qui el rep dins de la seva generació, i tendeix a reforçar uns lligams de tipus espiritual a través dels mecanismes d'elecció.

Si els cognoms només varien per causes demogràfiques i de mobilitat de la població, en l'elecció dels noms es produeixen significatives variacions al llarg del període analitzat. Com indica Bestard (1985:69), els noms poden variar amb el temps, passant del «registre de parentiu al registre de moda». Per comprovar la variabilitat en els noms elegits, hem comptabilitzat els primers noms de les persones nascudes a Gratallops en tres períodes diferents, el segle XIX (1826-1860), el posterior a la fil-loxera fins a la Guerra Civil (1896-1940) i el que va de la Guerra fins el 1985. La principal conclusió que pot extreure's de l'evolució dels noms és la gran diferència entre l'stock dels noms utilitzats al XIX i en els darrers anys. Mentre que durant el XIX, el nombre de noms utilitzats era molt limitat (a Gratallops, una mitjana de 21,7 persones batejades per cada nom masculí, i de 17,2 per als femenins), durant el XX els noms van anar diversificant-se extraordinàriament (també a Gratallops,

1826-1860				1896-1940				1941-1986			
1	Josep	201	26,1	1	Josep	26	26,4	1	Joan	10	12,34
2	Francesc	134	17,4	2	Joan	26	22,3	2	Jaume	9	11,11
3	Joan	122	15,9	3	Llorenç	16	10,6	3	Francesc	7	8,64
4	Llorenç	67	8,7	4	Francesc	14	9,1	4	Josep M ^a	4	4,93
5	Pere	42	5,5	5	Pere	13	3,7	5	Antoni	4	4,93
6	Pau	37	4,8	6	Jaume	10	3,0	6	Llorenç	4	4,93
7	Jaume	31	4,0	7	Ramon	8	3,0	7	Reinald	3	3,70
8	Antoni	25	3,2	8	Enric	7	1,6	8	Miquel	3	3,70
9	Baptiste	18	2,3	9	Antoni	7	1,3	9	Ramon	3	3,70
10	Miquel	9	1,2	10	Miquel	6	1,2	10	Raimon	2	2,46
	Altres	82			Altres	87			Altres	32	39,49
	TOTAL	768			TOTAL	210			TOTAL	81	100,00
	Noms	36			Noms	65			Noms	40	
	Mitjana	21,3			Mitjana	3,2			Mitjana	2,8	
1	Maria	201	26,5	1	Maria	40	16,5	1	Rosa	11	11,8
2	Teresa	169	22,2	2	Rosa	24	9,9	2	Montserrat	7	7,5
3	Rosa	81	10,6	3	Teresa	21	8,7	3	Teresa	6	6,4
4	Magdalena	69	9,1	4	Anna M ^a	8	3,3	4	Joana	5	5,4
5	Gertrudis	28	3,7	5	Consol	8	3,3	5	Lluïsa	4	4,3
6	Francesca	289	3,1	6	Dolors	6	2,5	6	Pilar	4	4,3
7	Tecla	23	3,1	7	Carme	5	2,1	7	Carme	3	3,2
8	Ursula	23	3,1	8	Francesca	5	2,1	8	Maria	3	3,2
9	Esperança	12	1,6	9	Isabel	4	1,6	9	Núria	3	3,2
10	Isabel	10	1,3	10	Puríssima	4	1,6	10	Lurdes	2	2,1
	Altres	116	15,28		Altres	117	48,2		Altres	42	43,01
	Total	760			Total	242			Total	93	
	Noms	43			Noms	85			Noms	50	
	Mitjana	17,7			Mitjana	2,8			Mitjana	1,8	

2,02 i 1,86, respectivament). Es va tendir, doncs, a una ampliació del capital dels noms i a un creixent desig d'originalitat en l'elecció.

Durant el segle XIX (1826-1860), a Gratallops només s'utilitzaren 36 noms masculins i 43 femenins, Aquest escàs capital de noms es concreta, a més, en uns pocs noms: tres únics noms per a cada sexe (Josep, Francesc, Joan; Maria Teresa i Rosa) cobreixen més del 55% dels Baptismes: més de la meitat de la població, doncs, utilitzava només sis noms. La limitació de noms utilitzats es manifesta, encara més, quan s'observa que els primers deu noms masculins eren posats gairebé al 90% dels nascuts. La transmissió del nom seguia, doncs, una major adequació a unes normes que intentaven reforçar els lligams amb els avantpassats. Els noms, difícilment podien atorgar a cada individu una identitat dins de la comunitat, car una gran quantitat d'individus portaven el mateix nom. El nom només podia proporcionar una personalitat a l'individu dins del propi grup domèstic, i a través d'aquest en la comunitat local.

La comparació de les dades de Gratallops amb d'altres pobles veïns sugge-

reix ben poques diferències respecte als noms utilitzats. L'única diferència significativa es refereix al nom del patró local, que apareix en els diferents casos en tercer o quart lloc. En l'elecció del nom, doncs, hi intervenien també, a part dels motius familiars relacionades amb la transmissió del propi stock familiar, d'altres moltes raons, entre elles les pròpies devocions locals.

Per contra, des de finals del XIX, com a conseqüència de la difusió del clima romànticista i de la valoració de l'individu com a diferenciat del grup familiar, va anar produint-se una diversificació dels noms propis. En un primer moment, van créixer el nombre dels noms disponibles, però els principals van seguir mantenint-se com als més difosos. Després, ja més recentment, els noms antics van deixar de ser els dominants, sobre tot per part dels més tradicionals, Josep i Maria, relegats a una utilització molt limitada. Cal anotar que no es produeix un mecanisme de substitució d'uns noms per uns altres, sinó un procés de diversificació. D'aquesta manera, doncs, amb l'abandó de l'homonímia entre parents espirituals i fillols, els primers perden importància i deixen de jugar qualsevol

rol en la circulació dels noms dins de les línies (Zonabend, 1980:65). Es busca, doncs, una major originalitat i diversitat, però a la vegada aquest fet reflexa una pèrdua d'importància en la capacitat de control dels més vells en la successió.

Situada l'evolució dels noms preferits, cal ara definir quines pautes i criteris intervenen en la seva elecció. Al contrari que els renoms de les cases (nom triat per la comunitat) o els cognoms (denominació oficial), l'elecció és un monopoli familiar, atribuït a l'infant per la seva família, la qual tenia el seu propi stock. Durant el XIX, les pautes de transmissió eren rígides, encara que molt diverses. Les pràctiques de posar el nom han estat ben variades. No podem dir que hi hagi hagut una pauta àmpliament seguida. Una de les pràctiques consistia en posar al primer fill el nom del pare (i també, en conseqüència, de l'avi), i a la primera filla el nom de la mare (i de l'àvia). El nom esdevé així un indicador de la pertinença familiar, signe d'identificació a la mateixa línia dels pares. Aquest criteri, estudiant les genealogies, apareix en prop de 2/5 parts dels matrimonis. Per als altres fills, en canvi, no sembla trobar-se cap norma específica ni ordre

en la designació del nom, però aquests adopten preferentment els noms que ja portaven membres de la seva generació anterior, sense definir una diferenciació entre ambdues línies de descendència. S'intenta, això sí, aconseguir un cert equilibri entre la línia patrilinial i matrilineal pel que fa la transmissió dels noms. Si es dona a un fill el nom d'un parent, això no representa únicament —com assenyala Zonabend (1980: 13)— un acte de pietat filial, sinó el predestinar el fill a perpetuar un epònim i una línia.

Però hi havien d'altres formes de transmissió. En alguns casos, en lloc d'una repetició en cada generació, es produïa una alternància: els avis transmetien els seus noms als seus néts, mentre que de vegades hi havia una repetició del nom no més enllà de dues generacions per al fill primogènit, per després cercar un nom anterior. Això permetia reforçar els lligams de parentiu, mitjançant una major circulació i renovació dels noms i, a la vegada, marcar més la bilateralitat de la transmissió del nom, però en realitat el més característic de la transmissió era l'existència de fórmules molt diverses. La contínua repetició dels noms mostra la limitació del capital simbòlic de noms familiars i, a l'ensem, que la bilateralitat en les transmissions dongui lloc a una contínua barreja les transferències dels noms.

EL COGNOM, TRANSMISSIÓ DE LA IDENTITAT

L'ús del cognom es limita a la identificació oficial, i els veïns l'utilitzen poc per referir-se oralment a una o altre persona. Juliano (1984:77-81) suggereix que cognom i el nom de la casa pertanyerien al mateix tipus de categories identificadores, però que ambdós sistemes d'identificació han seguit processos diferents. Tanmateix, l'adopció d'aquest sistema per l'organització oficial l'ha convertit en un sistema rígid, per raons administratives, apartant-lo del sistema més utilitzat, el nom de la casa. En aquests sentit, tindriem un doble sistema d'identificació: l'oficial (els cognoms), que marquen sobre tot la filiació consanguínia i el local (els noms de les cases), com a imatge de la classificació dels habitants en uns grups domèstics determinats.

El primer que sobta analitzant els cognoms és l'alt índex d'homonímia que hi trobem. Jaume Sabaté (1986:68-69), ha comptabilitzat el total dels primers cognoms trobats a Gratallops entre 1625-1688 i 1825-1936 segons els lli-

bres de Baptismes. D'un total de 3686 naixements, hi troba 206 cognoms diferents. D'aquests, 51 cognoms (el 25%) apleguen 3098 naixements (el 84%), mentre que els 155 restants cognoms només apleguen 588 naixements (el 16%). Els deu primers cognoms (Ripoll, Masip, Llorens, Porrera, Vilalta, Ferré, Guiu, Sentís, Cabré, i Piqué) apleguen, per la seva banda, el 36,5% del total dels cognoms. Durant el segle XIX, malgrat existir una elevada exogàmia i una mobilitat residencial, l'homonímia es mantindria a causa de la residència patrilocal.

Potser per això, Bestard assenyala que els cognoms donen la imatge d'una comunitat tancada a la qual s'hi pertany per naixement, per natura, com la «imatge de la sang que circula per uns circuits invariables» (1985:73-74). Però també, els cognoms serveixen com a punt de referència d'una relació de parentiu difusa i llunyana que sembla ende-vinar-se quan dues persones es troben i porten el mateix cognom. Aquest sistema, però, només serveix per al cognom patern, car els materns es perden a la generació següent. A més, en els documents del segle passat, la muller apareixia registrada amb el cognom del seu marit com a primer cognom, mentre el seu patern era reservat per al segon.

L'exclusió de la dona en la transmissió del cognom per imposició oficial tendeix a mantenir, llavors, la imatge d'un parentiu lineal, en contraposició a la imatge bilateral present a la societat estudiada, manifestat tant en tot el sistema de nominació (reforç del parentiu espiritual de caràcter bilateral en els noms personals, en la denominació dels parents i fins i tot dels renoms, que adopten un criteri de successió independentment del sexe del fill que rebrà l'herència). En tot cas, la transmissió del cognom patern i la pèrdua del matern incentiva la preferència en la transmissió dels fills masculins, intentant evitar que una altra persona amb un cognom diferent («el gendre») succeeixi. El rígid sistema oficial del cognom, a l'inrevés que les altres formes de denominació comunitàries, és un mecanisme patrilíneal que es contraposa a la bilateralitat de les relacions familiars.

LA TERMINOLOGIA, LA CLASSIFICACIÓ DELS PARENTS

El sistema de nominació es completa amb la terminologia de parentiu, el conjunt de termes que serveix per definir les relacions familiars. Les definicions terminològiques es basen, en el sistema europeu de caràcter bilateral (tant es reconei-

xen els parents per la banda materna com paterna), en la parentela, un conjunt de relacions que depèn de cada persona i que contempla l'existència d'una sèrie de denominacions que defineixen una sèrie d'obligacions familiars, la participació en rituals familiars i també formes de cooperació econòmica (ajuda en alguns treballs agrícoles), coalicions polítiques, ajuda mútua directa o indirecta, etc. Potser algunes d'aquestes característiques expressen relacions molt febles (algunes purament simbòliques), però indiquen l'existència d'uns llaços de relacions més enllà de l'àmbit cerimonial, amb una codificació de certes conductes i obligacions assumides. La base de la parentela, en tot sistema europeu, comprèn unes relacions concèntriques, és a dir, unes relacions de parentiu que es van difuminant a mesura que ens allunyem de la persona. A partir de la informació obtinguda, destacaríem quatre zones del parentiu, en base a les relacions que s'estableixen amb el conjunt de parents: els de casa, els que viuen o han viscut en comú; els parents propers; els parents llunyans (o els cosins i oncles); i els parents de la banda de la meua dona o del meu marit (o parents per afinitat). La frontera entre aquestes zones, però, és difusa i difícil de precisar. Unes relacions més o menys intenses no només depenen del major o menor grau de distància genealògica o d'afinitat respecte a Ego, sinó també d'altres factors, com ara la superposició de relacions d'amistat, una major o menor llunyania en la residència, o relacions derivades de situacions conflictives.

Els de casa constitueixen un grup determinat pel factor residència en comú, però només aplicable a aquells que estan interrelacionats per consanguinitat o per afinitat. La seva definició i delimitació és, però, problemàtica. El factor de residència en comú no sempre és tan fàcilment identificable com ho relacionen els censos i padrons. Dos o més grups residencials podien considerar-se membres d'una mateixa casa, tot compartint una mateixa explotació o fins i tot àpats i celebracions en comú. Entre els «parents de casa», normalment, hi ha transmissió directa dels béns, del nom de la casa i alguns aspectes simbòlics, com la presència del dol als enterraments. El grup s'identifica a ell mateix, però també és identificat des de fora mitjançant el nom de la casa que els de fora els donen. La denominació posicional farà variar alguna de les denominacions del parentiu. Així, el pare del marit que viu a casa és anomenat per la seva jove com a «el padrí», o «la padrina», terme que també servirà

per adreçar-s'hi, mentre que el seu marit anomenarà «sogre» o «sogra» als pares de la seva muller que no viuen a la pròpia casa. L'element posicional dins de la família no modifica, en canvi, la denominació dels néts vers els seus avis, anomenats «padrí» o «padrina», independentment de si són els pares del pare o de la mare, o si viuen o no viuen al grup domèstic. Les formes d'adreçament i de denominació expressen doncs una combinació entre la relació entre dos individus i la posició dins de la casa, caracteritzada per la seva presència o no. Tanmateix, aquesta substitució d'alguns termes (el «padrí» pel «sogre», per exemple) expressa, a part del reconeixement de l'estatus jurídic i simbòlic que implica, una forma d'evitar determinades expressions que no acaben de ser ben considerades en el seu ús: el llenguatge tendeix a amagar una relació que es presumeix com a difícil («sogre») per recórrer a l'estatus («padrí»), com a reconeixement d'una posició jeràrquica independent de la relació personal entre ambdues persones. Els fills que han viscut a la mateixa casa i que ara viuen en d'altres cases conserven la pertinença a la zona de parents «de casa», encara que no de la mateixa forma la seva dona ni tampoc entre els germans que viuen separadament.

Els propers formen també un grup reduït de parents, constituït sobre tot pels els germans i els seus cònjuges (però no els parents d'aquests) i fills, els oncles i ties i els fills d'aquests (cosins germans). Dins d'aquests grups s'observen una sèrie d'identificacions simbòliques i també de determinades obligacions mútues, participant en celebracions que permeten mantenir una xarxa de relacions familiars i que es reforcen amb la memòria genealògica. Tots ells participen en les cerimònies del cicle familiar (com baptismes) i d'entre ells sorgien preferentment els padrins. Els termes de parentiu utilitzats són molt pocs i no tenen, com en el grup de parents anteriors, una especificitat: els termes germà/germana, oncle/tieta, nebot/neboda i cosins s'utilitzen per referir-se als diferents parents, incloent els afins d'aquests. Així, el marit de la tia adopta el terme equivalent al del parent consanguini (oncle), però en canvi no hi ha termes per al cònjuge dels cosins germans o dels nebots, que passen a ser anomenats simplement com a «marit de...» o «muller de...». A un nivell col·lateral, en canvi, els cònjuges dels germans (cunyat, cunyada) mantenen una terminologia pròpia que manifesta un cert allunyament, però en canvi són considerats a nivell similar en l'escala

simbòlica de les relacions familiars (per ex., en la presidència del dol).

Els llunyans constitueixen un grup ampli i poc definit. Terminològicament, només dos termes s'hi refereixen: els cosins i els oncles o ties. L'aplicació diferent d'un o altre terme només es refereix a determinar una posició genealògica: els d'una generació anterior seran oncles o ties, els de la mateixa generació o inferior seran cosins, independentment de que sigui així genealògicament. De fet la denominació «oncle» (o també tiet, pels nens) o de tia s'aplica força genèricament, encara que moltes vegades no existeixi una relació de parentiu. És corrent, així, parlar de l'oncle Alfonso, o de la tia Remei, utilitzant tant per referir-se a ell com per cridar-lo, encara que la relació de parentiu sigui difusa. El terme «cosí», s'utilitza per indicar una posició poc precisa («Sí, som parents, cosins llunyans»), però no per referir-s'hi ni per denominar-lo (no es dirà mai, per exemple, el «cosí Anton» o se'l cridarà «Cosí»). Si bé no es fa distinció genealògica entre els parents de línia masculina i femenina, la coincidència del cognom farà que es recordi molt més l'existència d'unes relacions amb els parents de línia masculina, encara que sigui de forma ambigua («Portem el mateix cognom, deurem ser parents» o «amb Cal... som parents llunyans»). Entre aquests parents, d'altra banda, no existeix una greu prohibició de realitzar casaments entre ells i les dades històriques mostren una certa preferència matrimonial per reforçar unes relacions de parentiu que es van afeblint. L'ús de les terminologies, amb el reconeixement d'una parentela vaga («tots som cosins») dibuixaria una àrea difusa de relacions que pot harmonitzar-se molt bé amb d'altres exigències de les relacions socials, com la classe social, el veïnatge o la conservació i la transmissió del patrimoni.

Finalment, els parents de la dona o del marit comprèn un nombre de parents reconeguts molt menor que no els consanguinis. Fora dels pares de la muller, i dels seus germans, cònjuges i fills, i com a molt els oncles de la muller, molt pocs recorden el nom exacte dels altres parents o, com a molt, es reconeix una relació de parentiu imprecisa. Terminològicament, només existeixen termes per expressar la relació amb els pares de la muller (sogres, o padrins si viuen a casa), dels germans de la muller i les seves cònjuges (tots ells cunyats o cunyades) i –de vegades– algun oncle o tia al qual se l'anomena pel genèric «oncle» o «tia» (o tiet/tieta) que ja hem vist que té una significació poc precisa. Els altres parents, en

nomenar-los s'haurà d'acompanyar l'especificació «del meu home» (o marit) o «de la meva dona», com indicant que el parentiu es produeix amb la muller i molt poc amb un mateix (així, es parla del «nebot de la meva dona» de la «cosina del meu marit» o de l'oncle de la meva dona»). Les paraules «sogre» i «consogre» tenen unes certes connotacions negatives, pel que es feien servir tota mena de substitucions terminològiques per evitar-ne el seu ús: es parlarà del «pare de la meva dona» o del «pare de la Maria», o fins i tot de l'«oncle Francesc». És corrent, també utilitzar terminologies posicionals per referir-se als sogres, sobre tot per dirigir-se a ells: per això, se'ls podrà anomenar sovint padrí o padrina (per al sogre que viu a casa) o Oncle/Tia, per al que no viu a casa. Amb els consanguinis dels aliats dels aliats (per ex., el germà de la dona del germà), d'altra banda, no hi ha un reconeixement de l'existència d'una relació de parentiu ni termes per descriure-la.

CONCLUSIONS

Els sistemes de denominació i classificació ens permeten veure l'expressió de la comunitat local sobre el parentiu. El sistema terminològic ens permet apreciar la seva lectura del parentiu, expressant una adequació entre les formes que adopta i el sistema sociocultural i econòmic en que es desenvolupa. Davant de les contínues reordenacions generades per les aliances i canvis de residència, el sistema de nominació permet reconèixer la identitat personal i la relació familiar amb cadascú. Tindria, en definitiva, cinc funcions bàsiques: 1) tracta de fixar un sistema de classificacions dins i fora del grup domèstic; 2) resol la contradicció entre la continuïtat social de la família i la discontinuïtat personal; 3) assegura i fixa per a cadascú la seva posició respecte a l'herència; 4) anticipa i simbolitza les relacions d'aliança; 5) pretén fixar unes relacions de tipus emotiu, suggerint els drets i deures que es tenen en una relació de parentiu.

Tot aquest sistema de nominacions no és un sistema absolutament neutre, aliè a la diferenciació social ni a les relacions d'amistat. Gràcies a les denominacions, els diferents elements del nom i els termes classificatoris, ens és possible aconseguir una informació, en poques paraules, sobre la posició social de l'individu (nom de la casa), la seva posició individual respecte a l'herència, les relacions d'aliança i, en especialment, sobre el sistema de drets i deures que s'assigna

socialment a cada relació. Les terminologies expressen, doncs, a nivell simbòlic, un conjunt de normes que governen la filiació, la residència i l'aliança. Indiquen la posició individual en el sistema de reproducció tot expressant les relacions jurídiques, biològiques i morals definides socialment.

BIBLIOGRAFIA

- BESTARD, J., 1986 *Casa y familia. Parentesco y reproducción doméstica en Formentera. Palma de Mallorca. Institut d'Estudis Baleàrics.*
- GONZALEZ, A., 1985, Aspectes de l'evolució del paisatge a Gratallops.
- Anàlisi de mètodes i tècniques. *Tesi de Llicenciatura. Facultat de Geografia i Història. Universitat de Barcelona.*
- ISZAEVICH, A., 1981, «Una mostra del sistema tradicional del moteig a Catalunya: els renoms a Barberà de la Conca», dins *Aplecs de treballs*, 3, Montblanc.
- JULIANO, D., 1984, «Apellidos i «renoms»: dos lógicas de transmisión de la identidad», dins *Comentarios d'Antropología Cultural*, núm. 6, pp. 71-83. Barcelona.
- LEACH, E.R., 1958, «Concerning Trobriand clans and the kinship category «Tabu», dins GOODY, J.: *The Developmental Cycle in Domestic Groups. Cambridge. Cambridge University Press.*
- NAVARRO ALCALÁ ZAMORA, P., 1977, «Los linajes apodajásticos en Mecina», dins *Etnica*, núm 13.
- ROIGÉ, X., 1988, *Curs domèstic, matrimoni i herència al Priorat (S.XIX-XX). Tesi doctoral. Universitat de Barcelona.*
- SABATÉ, J., 1986, *Guia de Gratallops, Diputació Provincial de Tarragona. Institut d'Estudis Tarraconencs.*
- SEVERI, C., 1980, «Le Nom de lignage», dins *L'Homme XX*, núm 4, pp. 105.
- ZONABEND, 1980, «Le nom de personne», dins *L'Homme, XX*, núm. 4.